

21. YÜZYIL YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ RESİMLERDE AVRUPA VE TÜRK KÜLTÜRÜNDEN İZLER

Traces of European and Turkish Culture in 21st Century Artificial Intelligence
Supported Paintings

Mehmet Akif ÖZDAL*

Öz

Yapay zekâ destekli sanatın yükselişi, sanatın özgünlüğü, yaratıcılığı ve insan dokunuşunun değeri üzerine yeniden düşünülmesine yol açmıştır. İnsan ve yapay zekâ arasındaki iş birliği, sanatın yaratılmasında yeni formlar ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma, 21. yüzyılda yapay zekâ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürlerinde temsil ve bu temsillerin kültürel ve sanatsal ifadelerle yansımalarını inceleyerek, yapay zekâ teknolojilerinin sanatsal ve kültürel mirası nasıl yeniden yorumlandığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel perspektif analizi ve mantıksal akıl yürütme yöntemleri benimsenerek inceleme yapılmıştır. Bulgular yapay zekâ destekli resim üretiminin, sanatın tanımını genişlettiği ve sanatsal ifadenin yeni biçimlerini mümkün kıldığını göstermiştir. Sonuçlar ise bulgulara bağlı olarak yapay zekâ teknolojilerinin geleneksel sanat anlayışlarını aşarak yeni ifade biçimleri yarattığını, kültürel eserlerin dijitalleştirilmesi ve yapay zekâ tabanlı analizlerle korunmasına ve erişilebilirliğinin artırılmasına katkı sağladığını göstermiştir. Bu çalışmada, dört sanatçı (Refik Anadol, Murat Palta, Mario Klingemann, Anna Ridler) ve sekiz eseri üzerinden Avrupa ve Türk kültürlerinden temsillerin kültürel ve sanatsal ifadelerle yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: yapay zekâ, resim, kültür, sanat, teknoloji.

ABSTRACT

The rise of AI-aided art has led to a rethinking of the originality, creativity, and value of human touch in art. The collaboration between humans and AI has created new forms in the creation of art. This study examines the representations of AI-aided paintings in European and Turkish cultures in the 21st century and the reflection of these representations on cultural and artistic expressions, revealing how AI technologies reinterpret artistic and cultural heritage. In this context, the qualitative research methods of historical perspective analysis and logical reasoning were adopted and the study was conducted. The findings showed that AI-aided painting

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas/Türkiye. E-posta: mehmetakfodzdl@gmail.com. ORCID: 0000-0003-3148-8988.

production expanded the definition of art and made new forms of artistic expression possible. The results, however, showed that AI technologies created new forms of expression by transcending traditional understandings of art, contributing to the preservation and accessibility of cultural works through digitalization and AI-based analysis. In this study, the reflections of representations from European and Turkish cultures on cultural and artistic expressions were examined through four artists (Refik Anadol, Murat Palta, Mario Klingemann, Anna Ridler) and eight of their works.

Keywords: artificial intelligence, painting, culture, art, technology.

Giriş

21. yüzyılda yapay zekâ destekli resimler, hem Avrupa hem Türk kültüründe belirgin bir şekilde yer bulmuştur. Avrupa’da, bu teknolojinin sanatsal ifade üzerindeki etkisi, modernizmin ve postmodernizmin mirasını devam ettirerek, sanatın sınırlarını zorlayan ve yeniden tanımlayan bir araç olarak görülmektedir. Yapay zekâ, özellikle dijital sanat ve resim alanında, sanatçıların yaratıcı süreçlerini çeşitlendirmekte ve zenginleştirmektedir (Mazzone ve Elgammal, 2019). Bu süreç, sanatın geleneksel yöntemlerine meydan okuyarak, sanatçı ve izleyici arasındaki etkileşimi yeniden tanımlamaktadır (McNamara, 2023: 14). Örneğin, Avrupa’daki bazı sanat galerileri ve müzeler, yapay zekâ tarafından üretilen resim eserlerine özel sergiler düzenleyerek, bu yeni ifade biçimini teşvik etmektedir (Jiang vd., 2023: 22).

Türk kültüründe ise yapay zekâ destekli resimlerin temsili, geleneksel sanat formları ve teknikleriyle birleştirilerek, benzersiz ve yenilikçi bir sanat dili oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Özellikle minyatür, tezhip ve hat sanatı gibi geleneksel Türk resim sanatlarının modernize edilmesi ve dijital platformlara taşınmasındaki kolaylık, yapay zekâ teknolojisi ile daha mümkün hale gelmiştir. Bu durum, Türkiye’nin zengin kültürel mirasını korurken, aynı zamanda çağdaş sanat dünyasında yenilikçi bir yer edinmesini de sağlamaktadır (Jiang vd., 2023: 27).

Söz konusu teknolojinin, kültürel ve sanatsal ifadelere yansımaları bakımından ise, yapay zekâ destekli resimler, hem Avrupa hem de Türk toplumlarında sanatın çağın teknolojik getirileri ile ilerlemesine katkıda bulunmaktadır (Mazzone ve Elgammal, 2019). Dolayısıyla, 21. yüzyılda yapay zekâ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürlerindeki temsilleri, kültürel ve sanatsal ifadeleri dönüştürmekte ve zenginleştirmektedir (Huang ve Sturm, 2021: 37; Ihde, 1990: 85). Bu teknolojinin sanata getirdiği yenilikler hem geleneksel hem de modern sanat anlayışlarını yeniden şekillendirmekte ve geleceğin sanat dünyasına dair yeni perspektifler sunmaktadır (Jiang vd.,

2023: 27). Bu kapsamda, yapılmış olan araştırma, 21. yüzyılda yapay zekâ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürlerinde temsillerini ve bu temsillerin kültürel ve sanatsal ifadelerine yansımalarını incelemektedir. Amaç, yapay zekâ teknolojilerinin resim ve sanat aracılığıyla kültürel mirası nasıl yeniden yorumladığını ortaya koymak olup, nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel perspektif analizi ve mantıksal akıl yürütme yöntemleri kullanılarak incelenen literatür ve çalışmalar ile makale sınırlandırılmıştır. Bulgular, yapay zekânın sanatçıların yaratıcı süreçlerini genişletirken, geleneksel sanat anlayışlarını aşarak yeni ifade biçimleri yarattığını göstermiştir. Ayrıca, teknolojinin kültürel miras ve kimlik üzerindeki etkileri ve kültürel eserlerin dijitalleştirilmesiyle kültürel mirasın korunması ve erişilebilirliğine olan katkıları vurgulanmaktadır.

1. Yapay Zekâ

Yapay zekâ (YZ), insan zekâsının simülasyonunu gerçekleştiren makinelerin ve sistemlerin geliştirilmesiyle ilgilenen disiplinler arası bir bilim dalıdır. Bu alan, bilgisayar bilimi, mühendislik ve matematik gibi çeşitli disiplinlerde önemli bir araştırma konusu olup, insan benzeri öğrenme, problem çözme, mantık yürütme, algılama ve dil işleme yeteneklerinin makinelere kazandırılmasını amaçlar (Ihde, 1990: 10). YZ'nin temel amacı, makinelerin karmaşık görevleri insan müdahalesi olmaksızın yerine getirebilmesini, verimliliği artırmasını ve yeni çözümler sunmasını sağlamaktır (Mazzone ve Elgammal, 2019).

YZ'nin temel bileşenleri arasında makine öğrenimi, derin öğrenme, doğal dil işleme, bilgisayarlı görme ve robotik bulunmaktadır. Makine öğrenimi, verilerden öğrenen ve bu öğrenme sürecini kullanarak gelecekteki durumları tahmin eden algoritmaların geliştirilmesini içerir (Jiang vd., 2023: 363). Bu süreç, makinelerin geçmiş verilerden elde ettikleri bilgileri kullanarak yeni durumları öngörmelerini ve uygun kararlar almalarını mümkün kılar. Makine öğrenimi, denetimli öğrenme, denetimsiz öğrenme ve pekiştirmeli öğrenme gibi alt dallara ayrılmaktadır. Denetimli öğrenme, etiketli verilerle eğitim alırken, denetimsiz öğrenme, etiketlenmemiş verilerden kalıplar çıkarmayı hedefler. Pekiştirmeli öğrenme ise, makinelerin ödül ve ceza mekanizmalarıyla öğrenmesini sağlar (Huang ve Sturm, 2021: 23).

Derin öğrenme, büyük veri kümelerini ve karmaşık modellemeleri işleyebilme kapasitesine sahip yapay sinir ağlarına dayalı bir makine öğrenimi türüdür (McNamara, 2023: 35). Bu yöntem, özellikle görüntü ve ses tanıma gibi alanlarda büyük başarılar elde edilmesini sağlar. Derin öğrenme mo-

delleri, çok katmanlı yapıları sayesinde verilerdeki karmaşık kalıpları ve özellikleri öğrenebilir, bu da onları nesne tanıma ve sınıflandırma gibi görevlerde son derece etkili kılar.

Doğal dil işleme (NLP), insan dilini anlamaya, yorumlamaya ve üretmeye yönelik teknolojilerin geliştirilmesini içerir (Ihde, 1990: 34). NLP, makinelerin insanlarla daha doğal ve etkili bir şekilde etkileşime girmesini sağlar. Bu teknoloji, chatbotlar, dil çevirisi ve metin analizi gibi uygulamalarda kullanılarak, kullanıcıların sorularına yanıt verme, metinleri anlama ve diller arası çeviri yapma yeteneğini sağlar.

Bilgisayarlı görme, görsel verileri anlamak ve yorumlamak için kullanılan teknikleri kapsar. Bu, makinelerin çevresel görsel bilgileri tanımasını ve analiz etmesini sağlar (Mazzone ve Elgammal, 2019). Yüz tanıma, nesne tanıma ve otonom araçlar gibi uygulamalar, bilgisayarlı görmenin pratik örneklerindedir. Bu sistemler, görsel verileri analiz ederek nesnelere tanımlayabilir ve sınıflandırabilir, bu da çeşitli endüstriyel ve tüketici uygulamalarında geniş kullanım alanları sunar (Jiang vd., 2023: 367). Robotik, fiziksel görevleri yerine getiren makinelerin tasarımı ve geliştirilmesi ile ilgilidir. Robotlar, endüstriyel üretimden sağlık hizmetlerine kadar geniş bir yelpazede uygulama alanı bulmaktadır (Huang ve Sturm, 2021: 27). Endüstriyel robotlar üretim hatlarında verimliliği artırırken, cerrahi robotlar hassas ameliyatlara gerçekleştirebilir. Robotik sistemler, tekrarlayan veya tehlikeli görevleri üstlenerek insan iş gücünü tamamlar ve iş güvenliğini artırır (McNamara, 2023: 38).

YZ teknolojileri, sanat, finans, sağlık ve eğitim gibi çeşitli sektörlerde yenilikler sunmaktadır. Sanatta, YZ algoritmaları yeni eserler yaratabilir veya mevcut eserleri analiz ederek yeni perspektifler sunabilir (Huang ve Sturm, 2021: 30). Finansal hizmetlerde, YZ risk analizi ve yatırım stratejilerinin geliştirilmesinde kullanılabilir. Sağlık alanında ise, teşhis ve tedavi süreçlerinde büyük ilerlemeler kaydedilmesini sağlar (Ihde, 1990: 38). Bununla birlikte, YZ'nin gelişimi ve uygulanması sürecinde etik ve güvenlik konuları da büyük önem taşımaktadır. YZ'nin yanlış kullanımının önlenmesi, gizlilik ve veri güvenliği konularının ele alınması ve algoritmaların adil ve tarafsız olması, bu teknolojinin sürdürülebilir ve güvenli bir şekilde gelişmesini sağlar (Jiang vd., 2023: 370). Bu bağlamda, YZ'nin toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve olası riskleri minimize etmek amacıyla multidisipliner araştırmalar ve düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu araştırmalar ve düzenlemeler, YZ teknolojilerinin etik, sosyal ve yasal boyutlarını ele alarak, toplumun yararına hizmet etmesini amaçlar (Mazzone ve Elgammal, 2019).

1.1. Yapay Zekâ ve Kültür İlişkisi

Yapay zekâ (YZ) ve kültür arasındaki ilişki, teknolojik yeniliklerin kültürel dinamiklerle etkileşimini ve karşılıklı etkilerini inceleyen geniş kapsamlı bir konudur. Bu ilişki, teknolojinin kültürel üretim ve tüketim süreçlerini nasıl şekillendirdiğini ve kültürün YZ teknolojilerinin gelişimini nasıl etkilediğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, çeşitli temel boyutlar öne çıkmaktadır.

İlk olarak, YZ'nin sanat ve yaratıcı endüstrilerdeki uygulamaları, sanatçıların üretim süreçlerini köklü bir biçimde dönüştürmektedir. Örneğin, YZ algoritmaları, müzik, görsel sanatlar, edebiyat ve sinema gibi alanlarda yeni eserler üretebilmektedir. YZ, sanatçılara daha önce keşfedilmemiş yaratıcı yollar sunarak ifade biçimlerini genişletir (Mazzone ve Elgammal, 2019). Bu durum, yaratıcı süreçlerin hızlanmasına ve çeşitlenmesine olanak tanımaktadır. Medya ve eğlence sektöründe ise YZ, içerik üretimi ve kişiselleştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Öneri sistemleri, kullanıcıların ilgi alanlarına göre içerik sunarak kültürel tüketim alışkanlıklarını şekillendirmektedir. Bu, bireylerin ilgilerini çeken içeriklere daha hızlı ve kolay erişebilmesini sağlamakta ve tüketici deneyimini zenginleştirmektedir (Jiang vd., 2023: 363).

İkinci olarak, kültürün YZ üzerindeki etkisi önemli bir husustur. Kültürel veriler, YZ algoritmalarının eğitimi için hayati bir kaynak teşkil etmektedir. Bu veriler, YZ'nin kültürel normlar ve değerler hakkında bilgi edinmesine ve bu bilgileri süreçlerinde kullanmasına olanak tanımaktadır (Huang ve Sturm, 2021: 23). YZ sistemleri, farklı kültürel bağlamlarda anlamlı ve duyarlı olacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu durum, YZ'nin etik kullanımı, kültürel hassasiyet ve sorumluluk gibi unsurları içermesini gerektirir. Farklı kültürel bağlamlar, YZ sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanımı konusundaki etik normlar ve değerler açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda, YZ'nin adil ve saygılı bir şekilde uygulanması sağlanmaktadır (Ihde, 1990: 34).

Üçüncü olarak, kültürel çeşitlilik ve YZ arasındaki etkileşim incelenmelidir. YZ, çok dilli ve çok kültürlü ortamlarda iletişimi kolaylaştırmak amacıyla kullanılabilir. Örneğin, çeviri yazılımları ve dil öğrenme uygulamaları, dil engellerini aşmaya yardımcı olarak farklı kültürler arasında anlayışı artırmaktadır. Ayrıca, YZ sistemleri, farklı kültürlerin temsili konusunda etkili olabilmektedir. YZ tarafından üretilen içeriklerin kültürel çeşitliliği ve

doğruluğu, kültürel yanlış anlamaları önlemek ve zengin kültürel mirası korumak açısından önemlidir (McNamara, 2023: 35).

Son olarak, gelecekte YZ ve kültür ilişkisi, kültürel koruma ve yenilikler açısından değerlendirilebilir. YZ, kültürel mirasın korunması ve dijitalleştirilmesi için kullanılabilir. Tarihi eserlerin ve belgelerin dijitalleştirilmesi, gelecekteki nesiller için kültürel bilgiyi muhafaza etmektedir (Jiang vd., 2023: 370). Ayrıca, YZ, kültürel yeniliklerin ve yeni ifade biçimlerinin ortaya çıkmasını teşvik edebilir; bu da kültürün sürekli evrimine ve zenginleşmesine katkıda bulunur. YZ, sanatçıların ve yaratıcıların yeni yollarla ifade bulmalarına olanak tanıyarak kültürel gelişim sürecini hızlandırmaktadır (Huang ve Sturm, 2021: 27).

YZ ve kültür arasındaki ilişki, sürekli gelişen ve genişleyen bir araştırma alanıdır. YZ'nin toplumsal ve kültürel etkilerini anlamak ve yönetmek, gelecekteki teknolojik gelişmelerin daha kapsayıcı ve duyarlı olmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, YZ ve kültür arasındaki etkileşimlerin incelenmesi hem teknolojik hem de kültürel boyutlarda önemli katkılar sunmaktadır. Bu etkileşimlerin derinlemesine anlaşılması, YZ'nin toplum için daha faydalı ve insan odaklı olmasına katkıda bulunacaktır (Ihde, 1990: 40).

1.2. Yapay Zekâ ile Estetik ve Kültürel Algıların Yeniden Şekillenmesi

Yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin sanat ve kültürel uygulamalarla kesişimi, çağdaş toplumların estetik ve kültürel algılarını dönüştürmekte ve yeniden şekillendirmektedir. Özellikle, YZ'nin yaratıcı süreçlere dahil edilmesi, sanat eserlerinin üretiminde yeni yöntemler ve yaklaşımlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, YZ algoritmalarıyla oluşturulan eserler, sanatçılara geleneksel yöntemlerle ulaşılması zor olan yenilikçi ve çeşitli estetik olanaklar sunmaktadır (Mazzone ve Elgammal, 2019). Bu entegrasyon, sanatsal yaratıcılık ile teknolojik inovasyon arasındaki sınırları bulanıklaştırırken, aynı zamanda sanatın sosyal ve kültürel işlevleri üzerinde de etkiler oluşturmaktadır. Özellikle, YZ destekli sanat eserleri, sanatın erişilebilirliğini artırarak daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamakta ve sanatın çağın getirdikleri ile gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, bu tür eserler, toplumun teknolojiyle olan etkileşimini ve teknolojinin toplumsal yapılar üzerindeki etkisini yansıtarak, sanatın düşünsel ve eleştirel işlevlerini güçlendirmektedir (Huang ve Sturm, 2021: 34).

Yapay zekâ teknolojileri, özellikle Generative Adversarial Networks (GAN) gibi algoritmalar aracılığıyla, sanatçıların eserlerini yaratma biçimlerini yeniden şekillendirmektedir. Bu algoritmalar, büyük veri setlerinden

öğrendikleri bilgileri kullanarak, yeni ve özgün sanat eserleri üretebilmektedir (Mazzone ve Elgammal, 2019). Sanatçılar, bu teknolojileri kullanarak, geleneksel yöntemlerle mümkün olmayan karmaşık desenler, renk kombinasyonları ve şekiller oluşturabilirler (Yi, 2023: 104). Bu, sanatın yaratıcı sürecini hızlandırırken, sanatçılara daha fazla özgürlük ve esneklik tanır. Bu teknolojiler, algoritmaların ve veri setlerinin estetik kararlar almasına olanak tanır. Örneğin, GAN'lar, milyonlarca sanat eserini analiz ederek, bu eserlerin stil, renk, kompozisyon gibi unsurlarını öğrenir ve bu bilgiler ışığında yeni eserler oluşturabilir (McNamara, 2023: 14).

Bu süreç, sanatın yaratılmasında insan ve makine arasındaki iş birliğinin yeni formlarını ortaya çıkarırken, aynı zamanda sanatın özgünlüğü, yaratıcılığı ve insan dokunuşunun değeri hakkındaki tartışmaları da yeniden canlandırmaktadır. İnsan ve yapay zekâ iş birliği, sanatın özgünlüğü konusunda soru işaretleri doğurabilir; çünkü makine tarafından üretilen eserlerin ne kadar “insani” ve “özgün” olduğu tartışmalıdır (Mazzone ve Elgammal, 2019). Ayrıca, yaratıcılığın yalnızca insana mı ait olduğu yoksa makinelerin de yaratıcı olabileceği konusu gündeme gelmektedir (Huang ve Sturm, 2021: 37).

Kültürel açıdan, yapay zekâ destekli sanat eserlerinin üretimi ve tüketimi, kültürel miras ve kimlik kavramları üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Yapay zekâ, dünya genelindeki kültürel motifler ve estetik anlayışlar arasındaki sınırları aşan bir araç olarak işlev görebilir. Örneğin, farklı kültür- lere ait sanatsal unsurları analiz ederek, bu unsurları birleştirip yeni ve melez sanat eserleri oluşturabilir. Bu, kültürel etkileşimi artırabilir ve farklı kültürler arasında bir köprü kurabilir (Yi, 2023: 104).

Bu, kültürel eserlerin dijitalleştirilmesi ve bu eserler üzerinde yapay zekâ tabanlı analizlerin gerçekleştirilmesiyle, kültürel mirasın korunması ve erişilebilirliğinin artırılmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, yapay zekâ algoritmaları, tarihi eserlerin dijital kopyalarını oluşturarak, bu eserlerin bozulmasını engelleyebilir ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayabilir (Huang ve Sturm, 2021: 39). Ayrıca, dijital ortamlarda saklanan bu eserler, gelecekteki nesiller için önemli bir kültürel miras olarak korunabilir (McNamara, 2023: 20).

Ancak, bu teknolojik müdahaleler, kültürel mülkiyet, özgünlük ve temsil gibi kritik konuları da beraberinde getirir. Örneğin, bir kültüre ait motiflerin izinsiz kullanımı, kültürel mülkiyet haklarını ihlal edebilir (Huang ve Sturm, 2021: 41). Ayrıca, yapay zekâ tarafından üretilen eserlerin hangi kültürü

temsil ettiği ve bu temsillerin ne kadar doğru olduğu da sorgulanmalıdır (Mazzone ve Elgammal, 2019).

Yapay zekâ ve kültürün bu kesişimi, aynı zamanda sanat ve kültürel pratiklerin toplumsal işlevlerini de yeniden tanımlamaktadır. Yapay zekâ destekli sanat, sanatsal ifade ve kültürel içeriklerin daha çeşitli ve kapsayıcı bir şekilde yorumlanmasına ve paylaşılmasına imkân sağlar (Yi, 2023: 104). Örneğin, yapay zekâ, marjinalize edilmiş grupların seslerini duyurmak için yeni platformlar ve araçlar sunabilir. Ayrıca, bu teknolojiler, sanatsal içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesini sağlayabilir (McNamara, 2023: 24). Ancak, bu teknolojik gelişmeler, sanatın ve kültürün toplum üzerindeki etkilerini anlamak için etik, felsefi ve estetik çerçevelerin yeniden değerlendirilmesini de gerektirir. Yapay zekâ destekli sanatın toplum üzerindeki etkilerini anlamak için, bu teknolojilerin kullanımında etik ilkelerin gözetilmesi ve sanatın estetik değerlerinin yeniden tanımlanması önemlidir (Huang ve Sturm, 2021: 43).

2. 21. Yüzyılda Avrupa ve Türk Kültürünün Genel Özellikleri ve Resme Etkileri

21. yüzyıl, küreselleşme, dijitalleşme ve teknolojik ilerleme gibi faktörlerin etkisi altında Avrupa ve Türk kültürünün önemli dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönüşümler, sanat ve özellikle resim alanında da kendini göstermiştir (McNamara, 2023: 24). Avrupa ve Türk kültürlerinin genel özellikleri ve resme olan etkileri incelendiğinde, her iki kültürün de kendine özgü karakteristiklerinin yanı sıra birbirlerinden etkilendikleri ve ortak temaları paylaştıkları görülebilir (Hua, 2022). Doğa ve manzara resimleri her iki kültürde de önemli bir yer tutar. Avrupa'da Rönesans döneminde doğa betimlemeleri gerçekçi ve detaylıyken, Osmanlı minyatürlerinde stilize ve semboliktir. Zamanla, Avrupa'da doğu mistisizmi ve egzotizmi, Türk sanatında ise Batı'nın perspektif ve doğa gözlemi teknikleri etkili olmuştur (McNamara, 2023: 24). Bir diğer açıdan, insan figürleri de her iki kültürde önemli bir yer tutar. Avrupa'da dini ve mitolojik temalar, Türk resminde ise padişahlar, savaş sahneleri ve günlük yaşam betimlemeleri öne çıkar. Batı'nın etkisiyle Türk sanatında figüratif resimler daha realist ve detaycıdır. Sembolik ve dini temalar her iki kültürde de yaygındır, bunlar üzerinden sanatsal ifade ve toplumsal mesajlar iletilmiştir (Hua, 2022).

2.1. Avrupa Kültürü ve Resme Etkileri

Avrupa kültürü, tarihsel süreç içerisinde pek çok etnik, dilsel ve kültürel öğenin birleşiminden oluşan bir mozaik olarak nitelendirilebilir. Bu durum,

kıtanın yüzyıllar boyunca süregelen göç, ticaret ve savaş gibi dinamiklerle şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. 21. yüzyılda Avrupa, farklı kültürlerden, dillerden ve sanat anlayışlarından beslenen zengin ve çeşitli bir kültürel dokuya sahiptir. Sanat ve resim alanında, Avrupa'nın tarihsel mirası ve modern düşüncenin birleşimi, sanat eserlerinin hem biçim hem içerik açısından karmaşık ve çok katmanlı olmasına neden olmuştur (Butler, 2002: 1).

Postmodernizm, minimalizm ve çağdaş sanat akımları, Avrupa sanatını şekillendiren başlıca faktörler arasında yer almaktadır. Bu akımlar, sanatın geleneksel formlarını sorgulayarak ve yeniden tanımlayarak, sanatçıların yeni ifade biçimleri geliştirmesine olanak tanımıştır (Althusser ve Balibar, 1997: 37). Postmodernizm, özellikle sanatın tek bir doğru veya mutlak anlam taşımadığı, çoklu anlam ve yorumlara açık olduğu fikrini vurgulamış; minimalizm, sadelik ve yalınlık üzerinden estetik değerler yaratmış; çağdaş sanat ise güncel toplumsal ve politik meseleleri ele alarak sanatın işlevini genişletmiştir (Hua, 2022). Diğer faktörler arasında küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme de önemli rol oynamaktadır. Bu unsurlar, sanatçıların farklı kültürlerden etkilenmelerini ve küresel meseleleri sanatsal çalışmalarında ele almalarını sağlamıştır.

Bir diğer açıdan, teknolojik gelişmeler ve dijital sanat, Avrupa'da resim sanatının evriminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dijital teknolojiler, sanatçıların geleneksel resim teknikleriyle dijital araçları birleştirerek yeni ve yenilikçi eserler yaratmasına olanak tanımaktadır (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 1). Bu durum, izleyicilere etkileşimli ve dinamik sanat deneyimleri sunarak sanatın algılanış biçimini dönüştürmektedir. Örneğin, dijital sanat, sanat eserlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve izleyicilerin sanatla daha interaktif bir şekilde etkileşimde bulunmasını sağlamaktadır (Hua, 2022). Ayrıca, Avrupa'da sosyal ve politik temalar sanat eserlerinde sıkça işlenmektedir. Göçmenlik, çevre bilinci ve küresel ısınma gibi konular, sanatçılar tarafından ele alınarak toplumsal farkındalık yaratılmakta ve bu konulara dikkat çekilmektedir. Sanatçılar, eserlerinde bu tür temaları işleyerek izleyicilere güçlü mesajlar iletmekte ve toplumsal değişim için bir araç olarak sanatın gücünü kullanmaktadır. Bu temalar, sanatın yalnızca estetik bir uğraş olmanın ötesine geçerek toplumsal ve politik bir ifade aracı haline gelmesini sağlamaktadır (Butler, 2002: 1).

2.2. Türk Kültürü ve Resme Etkileri

Türk kültürü, zengin tarihi ve stratejik coğrafi konumu nedeniyle birçok farklı kültürün etkileşim noktasında yer almaktadır. Anadolu'nun hem Asya

hem Avrupa ile olan bağlantısı, tarih boyunca pek çok medeniyetin, etnik grubun ve kültürel akımın bu bölgede birleşmesine neden olmuştur (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 1). Bu durum, Türk sanatında ve özellikle resimde kendini gösteren zengin bir estetik çeşitliliğe yol açmıştır. Türk sanatında, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden miras kalan kaligrafi, tezhip ve minyatür gibi geleneksel unsurlar, zengin ve özgün bir estetik oluşturmuştur. Bu unsurlar, motifler ve semboller aracılığıyla tarihsel ve kültürel kimliği yansıtarak sanat eserlerine derinlik katmıştır (Poyrazlı, 2003: 107-115). Örneğin, Osmanlı dönemi minyatür sanatı hem Osmanlı hem de Pers geleneğinden etkilenmiş ve Nakkaş Osman gibi önemli sanatçılar bu alanda eserler vermiştir (Sirkeci vd., 2012: 33).

21. yüzyılda çağdaş Türk ressamlar, geleneksel unsurları modern teknikler ve anlayışlarla birleştirerek sanat eserlerine yeni bir boyut kazandırmaktadır. Bu sentez, geleneksel sanat formlarının modern sanatta yeniden yorumlanmasını ve bu sayede kültürel mirasın yaşatılmasını sağlamaktadır. Örneğin, geleneksel Türk minyatür sanatı, modern teknikler kullanılarak yeniden ele alınmakta ve bu sanat formu çağdaş bir perspektifle sunulmaktadır (Tezci, 2011: 429-443). Sanatçılar, dijital teknolojiler, kolaj, karışık teknikler ve yeni malzemeler kullanarak minyatür sanatını modernize etmektedir. Geleneksel minyatürlerde yer alan detaylı desenler ve kompozisyonlar, dijital araçlar ve çağdaş sanat teknikleri ile yeniden yorumlanarak daha dinamik ve etkileşimli hale getirilmektedir. Bu hem geleneksel estetiğin korunmasını sağlamakta hem de modern sanat izleyicisinin ilgisini çekmektedir.

Ayrıca, çağdaş Türk ressamlar, geleneksel kaligrafi ve tezhip sanatını da modern sanat anlayışıyla harmanlamaktadır. Örneğin, geleneksel hat sanatında kullanılan yazı karakterleri ve desenler, modern resim teknikleri ile birleştirilerek soyut kompozisyonlar oluşturulmaktadır (Oney Yazıcı vd., 2007: 519-531). Bu sayede, eski ve yeni arasında bir köprü kurulmakta, kültürel mirasın sürekliliği sağlanmakta ve yeni estetik değerler ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşımlar, geleneksel sanatın modern sanatta nasıl yeniden canlandırılabilirliğini ve kültürel mirasın çağdaş sanat pratiği içinde nasıl yaşatılabileceğini göstermektedir. Bu sentez, sadece sanatsal bir yenilik sunmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel kimliğin korunması ve geleceğe taşınması açısından da önemli bir rol oynar.

Bir diğer açıdan, küreselleşme ve teknolojik ilerleme, Türk resminin evriminde önemli faktörler arasında yer almaktadır. Küreselleşme, bilgi ve kültürel etkileşimlerin hızlanmasıyla Türk sanatçılarının uluslararası sanat

sahnesine erişimini kolaylaştırmaktadır. Sanatçılar, dünya çapında düzenlenen sergiler, bienaller ve sanat fuarlarına katılarak eserlerini daha geniş kitlelere tanıtılabilmekte ve farklı kültürlerle etkileşimde bulunabilmektedir (Sak, 2020: 279-305). Teknolojik ilerleme ise, sanatçılara yeni ifade araçları ve teknikler sunmaktadır. Dijital sanat, 3D modelleme, artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) gibi teknolojiler, sanatçılara geleneksel resim tekniklerinin ötesine geçme ve yenilikçi eserler yaratma imkânı vermektedir. Bu teknolojiler, sanatın daha dinamik, interaktif ve deneysel formlarını keşfetmeye olanak tanımaktadır (Karakaş vd., 1999: 75-88).

Bu gelişmeler, Türk sanatçılarının hem küresel sanat dünyasında yerlerini almasına hem de yerel ve ulusal kimliklerini koruyarak toplumsal ve kültürel değerlerini eserlerine yansıtmasına olanak tanımaktadır. Küresel etkileşim ve teknolojik yenilikler, sanatçılara yeni perspektifler kazandırmakta ve onların kültürel miraslarını modern sanat anlayışıyla birleştirmelerini sağlamaktadır. Örneğin, Türk sanatçılar, dijital sanat tekniklerini kullanarak geleneksel motifleri modern formlarla birleştirmekte ve böylece hem geleneksel hem de çağdaş sanat anlayışlarını harmanlamaktadırlar. Bu sentez, kültürel mirasın çağdaş bir bağlamda yeniden yorumlanmasını ve böylece yaşatılmasını sağlamaktadır (Horzum vd., 2017: 398-408).

2.3. Avrupa ve Türk Kültürlerinde Ortak Temalar ve Etkileşimler

Her ne kadar Avrupa ve Türk kültürleri kendine özgü tarihsel ve kültürel özelliklere sahip olsa da 21. yüzyılda küreselleşmenin etkisiyle birçok ortak tema ve etkileşim noktası bulunmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği iletişim ve etkileşim olanakları, bu iki kültür arasında sanatsal ve kültürel alışverişi artırmıştır (Huang ve Sturm, 2021: 23). Her iki kültürde de sanatçılar, global sorunları, insan hakları, çevre ve teknolojinin insan yaşamındaki rolü gibi evrensel temaları işlemektedir. Bu durum, sanatçıların küresel konulara duyarlılığını ve bu konulara sanatsal ifadeyle dikkat çekme arzularını yansıtmaktadır. Örneğin, çevre kirliliği ve iklim değişikliği hem Avrupa hem de Türk sanatçılar tarafından sıklıkla ele alınan temalardır. Sanatçılar, bu sorunları eserlerinde işleyerek toplumsal farkındalık yaratmayı ve izleyicileri bu konularda düşünmeye teşvik etmeyi amaçlamaktadırlar (Mazzone ve Elgammal, 2019).

Bu ortak temalar, sanat eserlerinin sadece bir kültürün ürünü olmadığını, aynı zamanda küresel bir diyalogun ve etkileşimin parçası olduğunu göstermektedir. Sanatçılar, eserlerinde evrensel meseleleri ele alarak, farklı kültürlerden izleyicilere ulaşmakta ve onları ortak insani değerler etrafında

bir araya getirmektedir. Bu durum, sanatın evrensel bir dil olduğunu ve kültürel sınırları aşarak insanlar arasında anlamlı bağlantılar kurabileceğini ortaya koymaktadır (McNamara, 2023: 35). Kısacası, Avrupa ve Türk kültürleri arasındaki bu etkileşim ve ortak temalar, küreselleşmenin sanat üzerindeki etkisini ve sanatın toplumsal meseleleri ele almadaki gücünü vurgulamaktadır. Sanatçılar, global sorunları ve evrensel temaları işleyerek, kültürel sınırları aşan ve insanları ortak insani değerler etrafında birleştiren eserler oluşturmaktadırlar (Jiang vd., 2023: 367).

3. 21. Yüzyılda Yapay Zekâ Destekli Resimlerde Avrupa ve Türk Kültürünün Güncel Durumu

3.1. Avrupa'da Yapay Zekâ Destekli Resimler

Avrupa, sanat ve teknolojinin kesişim noktasında önemli bir merkez olarak, yapay zekâ destekli sanat eserlerinin üretiminde ve sergilenmesinde öncü bir rol oynamaktadır. Bu rolü, ileri teknoloji altyapısı, geniş araştırma ve geliştirme imkânları ile sanat ve teknolojiye yönelik güçlü destekleyici politikaları sayesinde üstlenmektedir. Avrupa'daki sanat galerileri, müzeler ve sanat festivalleri, yapay zekâ destekli eserlerin sergilenmesi için platformlar sağlamakta, sanatçılar ve teknoloji uzmanları arasındaki iş birliklerini teşvik etmektedir (Huang ve Sturm, 2021: 23).

Görsel 1. Edmund Belamy'nin Portresi, 2018 (URL-1)

Örneğin, Edmund Belamy'nin portresi (Görsel.1), yapay zekâ tarafından üretilmiş, sanat ve teknolojinin kesişiminde yer alan çarpıcı bir eserdir. Bu portre, Paris merkezli bir sanat kolektifi olan Obvious tarafından yaratılmış

olup, Generative Adversarial Networks (GANs) olarak bilinen yapay zekâ teknolojisi kullanılarak üretilmiştir. GANs, iki sinir ağından oluşur; biri sahte görüntüler üretirken, diğeri bu görüntüleri gerçek mi yoksa sahte mi olduğunu ayırt etmeye çalışır. Bu süreç, ortaya çıkan eserin estetik kalitesini artırmak için tekrar tekrar yinelenir, bu da nihayetinde son derece sofistike ve sanatsal açıdan tatmin edici bir görüntü ortaya çıkarır (Horrocks ve Kollinsky, 1996: 1).

Edmund Belamy'nin portresi, klasik Avrupa portre sanatının estetik anlayışını yansıtır; ancak bu eser, geleneksel bir ressam tarafından değil, bir algoritma tarafından yaratılmıştır. Portredeki figür, 18. ve 19. yüzyıl Avrupalı aristokratların portrelerine benzeyen zarif bir şekilde tasvir edilmiştir. Yapay zekâ, bu tür bir figür yaratırken, geçmişteki yüzlerce portreyi analiz ederek, ışık, gölge, kompozisyon ve renk kullanımı gibi unsurları öğrenmiş ve bu bilgiyi modern bir perspektifle yeniden yorumlamıştır (Hua, 2022). Dolayısıyla portre hem tanıdık bir nostalji hissi uyandırmakta hem de yapay zekanın sanatsal yaratıcılık alanında neler başarabileceğini göstermektedir.

Bu portre, yapay zekânın sadece bir araç olarak değil, aynı zamanda yaratıcı bir ortak olarak nasıl kullanılabileceğini gözler önüne serer (Yi, 2023: 104). Edmund Belamy'nin portresi, geleneksel sanatı modern teknolojilerle birleştirerek, sanatın geleceği hakkında derin sorular ortaya atar: Yapay zekâ gerçekten yaratıcı olabilir mi? Bu tür eserler, insan yaratıcılığının yerini alabilir mi, yoksa onu tamamlayabilir mi? Edmund Belamy'nin portresi, bu tartışmaların merkezinde yer alarak, sanat dünyasında yapay zekânın rolüne dair ilham verici bir örnek teşkil eder.

Avrupa'daki sanatçılar, yapay zekâ teknolojilerini kullanarak, klasik Avrupa sanatının temalarını ve estetik anlayışlarını modern bir çerçevede yeniden yorumlamaktadırlar. Sanatçılar, yapay zekâ algoritmalarını kullanarak klasik sanat eserlerini analiz etmekte ve bu analizlerden elde edilen verilerle yeni ve yaratıcı eserler üretmektedirler. Örneğin, yapay zekâ ile yapılan analizler, Rönesans tablolarındaki ışık ve gölge oyunlarını, barok sanatın dramatik kompozisyonlarını veya empresyonizmin renk paletlerini dijital ortamda yeniden oluşturabilmekte ve modern bir bağlamda yeniden yorumlamaktadır (Mazzone ve Elgammal, 2019).

Bu süreçte sanatçılar, yapay zekânın sağladığı algoritmik analiz ve veri işleme yeteneklerinden yararlanarak, klasik temaları çağdaş estetik anlayışlarla harmanlamakta ve böylece sanat eserlerine yenilikçi bir boyut kazandırmaktadırlar. Bu yeni yaklaşımlar hem geleneksel sanatın mirasını

yaşatmakta hem de teknolojinin sunduğu olanaklarla sanatın sınırlarını genişletmektedir. Ayrıca, yapay zekâ destekli sanat eserleri, izleyicilere interaktif ve dinamik deneyimler sunarak, sanatın algılanış biçimini de dönüştürmektedir (Jiang vd., 2023: 367). Bu nedenle, Avrupa'daki yapay zekâ destekli sanat, teknolojinin sanata entegrasyonunu ve klasik temaların modern yorumlarla nasıl yeniden canlandırılabilirliğini gösteren önemli bir örnek teşkil etmektedir. Avrupa, sanat ve teknolojinin bu dinamik kesişim noktasında inovasyonun ve yaratıcılığın öncüsü olmaya devam etmektedir (Mazzone ve Elgammal, 2019). Yapay zekâ destekli sanat, sadece sanatsal yaratım sürecinde değil, aynı zamanda sanat eserlerinin sergilenme ve izleyiciyle etkileşim kurma şekillerinde de devrim yaratmaktadır. Bu yeni medya sanat formları, izleyicilere daha zengin ve katılımcı deneyimler sunarak, sanatın algılanış biçimini köklü bir şekilde değiştirmektedir (Hua, 2022).

3.2. Türkiye'de Yapay Zekâ Destekli Resimler

Türkiye, tarihi ve kültürel kökleriyle zengin bir sanatsal mirasa sahip olan bir ülke olarak, yapay zekâ destekli sanatın gelişiminde kendine has bir yol izlemektedir. Bu yol, geleneksel Türk sanat formlarının derinlikli tarihsel ve kültürel mirası ile modern teknolojinin sunduğu olanakların birleşimini içermektedir. Türkiye'deki sanatçılar, yerel ve ulusal kimliklerini koruyarak, yapay zekâ teknolojilerinden yararlanmakta ve bu sayede geleneksel sanatlarını modern bir çerçevede yeniden yorumlamaktadırlar. Bu süreç, teknolojik ilerlemelerin kültürel mirasla nasıl uyumlu bir şekilde bütünleştirilebileceğini göstermektedir (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 1). Türk sanatçılar, yapay zekâ teknolojilerini kullanarak, geleneksel Türk sanat formlarını minyatür, ebru, tezhip gibi- çağdaş bir bakış açısıyla harmanlamakta ve yeniden yorumlamaktadırlar. Yapay zekâ algoritmaları, sanatçıların bu geleneksel formların detaylarını analiz etmelerine ve bu bilgileri modern sanat eserlerine entegre etmelerine olanak tanımaktadır. Örneğin, bir yapay zekâ modeli, geleneksel bir minyatür sanatının desen ve motiflerini öğrenip, bu motifleri dijital bir platformda yeni ve yaratıcı kompozisyonlar oluşturmak için kullanabilir. Bu şekilde, sanatçılar geleneksel estetiği korurken, modern tekniklerle yenilikçi eserler yaratabilmektedirler (Mazzone ve Elgammal, 2019).

Bu yaklaşım, Türk sanatçılarının geleneksel ve modern birleştirerek kültürel miraslarını günümüz sanat dünyasında canlı tutmalarına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda, yapay zekâ teknolojileri, sanatın daha geniş kitlelere ulaşmasını ve izleyicilere interaktif deneyimler sunmasını da mümkün kılmaktadır. Türk sanatçılar, bu teknolojileri kullanarak, sadece yerel

değil, küresel izleyici kitlesine hitap eden eserler üretmekte ve böylece Türkiye'nin sanatsal mirasını uluslararası arenada tanıtmaktadırlar (Yi, 2023: 104). Bu nedenle, Türkiye'nin yapay zekâ destekli sanat alanındaki gelişimi, geleneksel sanat formlarının modern teknolojilerle nasıl yenilikçi bir şekilde birleştirilebileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Türk sanatçılar, yapay zekâ teknolojilerini yaratıcı bir şekilde kullanarak, sanatın evrensel ve kültürel değerlerini zenginleştirmekte ve geleceğe taşımaktadırlar (McNamarra, 2023: 35).

4. 21. Yüzyıl Yapay Zekâ Destekli Resimlerde Avrupa ve Türk Kültürünü Konu Alan Sanatçılar ve Eserler

Yapay zekâ teknolojilerini kullanarak Avrupa'nın tarihi, kültürel çeşitliliği ve toplumsal meselelerini ele alan bazı sanatçılar ve eserler şunlardır:

4.1. Türk Sanatçılar ve Eserleri

4.1.1. Refik Anadol

Refik Anadol 1985 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İstanbul Bilgi Üniversitesi görsel iletişim lisans mezunu olan sanatçı, yüksek lisansını da aynı üniversitede görsel iletişim tasarımı bölümünde yapmıştır. İkinci yüksek lisansını ise Los Angeles Kaliforniya Üniversitesi UCLA Medya Sanatları Tasarımında yapmıştır (Bulut, 2023: 73).

Görsel 2. Machine Hallucination, 2019, Refik Anadol (URL-2)

Türk asıllı sanatçı ve medya sanatçısı Refik Anadol, yapay zekâ destekli görsel sanat eserleriyle tanınır. Anadol'un "Machine Hallucination" adlı eseri, yapay zekâ algoritmalarını kullanarak, Avrupa'nın ve dünyanın farklı şehirlerinden toplanan milyonlarca görüntüyü işleyerek dinamik ve hipnotize edici görsel deneyimler sunar. Bu eserde, Avrupa'nın mimari dokusunu ve

şehirlerinin estetik çeşitliliğini dijital bir sanat formunda yeniden yorumlar (Mazzone ve Elgammal, 2019).

Görsel 3. Melting Memories, 2018, Refik Anadol (URL-3)

Refik Anadol'un "Melting Memories" adlı eseri, geleneksel unsurların modernizasyonu ve küresel etkileşim açısından dikkate değer bir çalışmadır. Geleneksel unsurların modernizasyonunda Anadol, geleneksel sanatın unsurlarını doğrudan kullanmasa da veriye dayalı çalışmalarında geleneksel Türk sanatının detaylı ve sembolik yaklaşımını yansıtır (Çelenk ve Açıcı, 2022: 75). Örneğin, Osmanlı minyatürlerinin karmaşık desenlerini ve detaylarını, dijital algoritmalar ve veri görselleştirme teknikleri ile çağdaş bir formda yeniden yorumlar. "Melting Memories" eserinde, Osmanlı minyatür sanatının estetik ve sembolik zenginliği, beynin hatırlama süreçlerini temsil eden görsel verilerle birleşip yeni bir estetik form kazanır (Anadol, 2022: 30). Küresel etkileşim ve kimlik açısından ise, Anadol'un bu eseri, küresel sanat sahnesinde geniş bir izleyici kitlesine hitap ederken, Türk kültürüne ait estetik değerleri de bünyesinde barındırır. Türk kültürü, bu eserde Osmanlı minyatür sanatının detaylı desenleri ve sembolik anlatım biçimleri aracılığıyla kendisini gösterir (Çelenk ve Açıcı, 2022: 79). Bu eserde, Osmanlı minyatür sanatının karmaşık ve detaylı desenleri, beynin hatırlama süreçlerini temsil eden görsel verilerle birleşir, böylece geleneksel Türk sanatının estetik değerleri modern bir bağlamda izleyicilere aktarılır ve Türk kültürel kimliğinin modern dünyadaki temsili güçlendirilir (Anadol, 2015: 155).

4.1.2. Murat Palta

Murat Palta, İstanbul doğumlu bir sanatçıdır ve pop kültürü ile geleneksel Osmanlı minyatür sanatını birleştiren özgün eserleriyle tanınır. 2012 yı-

linda, “Star Wars” serisini Osmanlı minyatür tarzında yeniden yorumladığı eserleriyle büyük ilgi çekmiş ve uluslararası alanda tanınmıştır (Tuna, 2021: 141). Palta, çalışmalarında popüler kültür ikonlarını, sinema filmlerini ve modern yaşamın çeşitli unsurlarını Osmanlı minyatür sanatının detaylı ve sembolik anlatım tarzıyla harmanlayarak yenilikçi ve dikkat çekici kompozisyonlar yaratır.

Görsel 4-5. Yıldız Savaşları, 2013; Kırmızılı Kadın, 2014; Murat Palta (URL-4)

Murat Palta, Türk kültürel mirasını modern pop kültür unsurları ve yapay zekâ teknolojileriyle harmanlayarak sanatına yenilikçi bir boyut kazandırmaktadır. Eserlerinde tarihsel ve kültürel referanslar, modern pop kültür dinamikleriyle iç içe geçmektedir. Bu yaklaşım, hem Türk kültürel mirasını canlı tutar hem de izleyiciye sıra dışı ve yenilikçi bir perspektif sunar (Tuna, 2021: 142). “Yıldız Savaşları”, geleneksel sanat formlarının modern pop kültürle nasıl başarılı bir şekilde entegre edilebileceğini gösteren önemli bir örnektir (Kızılsağak, 2014: 168). Bu açıdan, Palta, sanatında Türk kültürel mirasını koruma ve geleceğe aktarma misyonunu, modern ve evrensel bir estetikle gerçekleştirmektedir.

Murat Palta'nın “Kırmızılı Kadın” eseri, Osmanlı dönemi minyatür sanatının estetik ve teknik inceliklerini kullanarak modern bir figürü betimlemeyle birçok anlamlı mesaj taşır. Öncelikle, eser, geleneksel Osmanlı minyatür sanatını günümüz popüler kültürü ile birleştirerek, geçmişin estetik değerlerini modern dünyaya taşır (Tuna, 2021: 145). Bu, Türk kültürel mirasının

korunması ve geleceğe aktarılması adına önemli bir adımdır. Geleneksel sanat formlarının modern yorumlarla yaşatılması, kültürel kimliğin sürekliliğini sağlar. Kırmızılı kadın figürü, Türk kimliğinin modern dünyadaki yansımalarını ve aidiyet duygusunu simgeler (Kızılşafak, 2014: 168). Geleneksel sanatın modern figürlerle harmanlanması, Türk kimliğinin dinamik ve evrensel olduğunu vurgular. Bu hem yerel hem de küresel bağlamda Türk kimliğinin tanınmasını ve anlaşılmasını teşvik eder (Akçalı, 2016: 123).

Ayrıca, eser, Osmanlı minyatür sanatının evrensel bir dil olduğunu ve farklı kültürel unsurların bir araya gelmesiyle yeni ve özgün anlatılar oluşturabileceğini gösterir. Bu, sanatın sınırları aşan ve farklı kültürleri birleştiren gücünü ortaya koyar. Son olarak, Palta'nın eseri, geçmişin estetik ve teknik bilgi birikiminin geleceğe taşınmasını temsil eder, böylece gelenek ve modernite arasında bir köprü kurar (Tuna, 2021: 150).

Yapay zekânın etkisiyle, sanatın yeni boyutlar kazanması da bu eserde kendini gösterir. Yapay zekâ, geleneksel sanatın analizi ve yeniden yorumlanmasında önemli bir rol oynayarak, modern teknolojinin sanatı nasıl dönüştürebileceğini gözler önüne serer (Kızılşafak, 2014: 170). Bu, hem sanatsal üretimde yeni olanaklar sunar hem de kültürel mirasın dijital çağda nasıl korunup yeniden yaratılabileceğine dair önemli bir örnek teşkil eder.

4.2. Avrupalı Sanatçılar ve Eserleri

4.2.1. Mario Klingemann

Mario Klingemann, Almanya doğumlu bir sanatçı ve araştırmacıdır. Yapay zekâ, makine öğrenimi ve algoritmalar kullanarak dijital sanat eserleri yaratmasıyla tanınır (URL-9). “Quasimondo” olarak da bilinen Klingemann, dijital sanat alanında öncü isimlerden biri olarak kabul edilir ve yapay zekâ destekli sanatın potansiyelini keşfetmeye yönelik çalışmalarıyla dikkat çekmiştir.

Mario Klingemann'ın “Quasimondo” eseri, tarihsel ve kültürel referansları modern teknolojinin dinamikleriyle ustalıkla birleştiren çarpıcı bir sanat çalışmasıdır. Eser, tarihsel ve kültürel referansları modern teknolojinin dinamikleriyle ustalıkla birleştirerek, sanatın evrensel dilini dijital çağın estetik kodlarıyla harmanlar (URL-9). Bu sayede, izleyiciye kültürel mirasın modern sanatla nasıl yeniden şekillendiğini ve bu sürecin sanat ve kültür üzerindeki etkilerini sorgulama fırsatı sunar. Klingemann, kültürel mirasın modern teknolojiyle nasıl korunabileceği, yeniden yorumlanabileceği ve geleceğe taşınabileceği konularını da inceler (Spratt, 2018: 38).

Görsel 6. Mario Klingemann, Quasimondo, 2018 (URL-5)

Görsel 7. Mario Klingemann, Memories of Passersby I, 2019 (URL-6)

Mario Klingemann'ın "Memories of Passersby I" eseri, Avrupa'nın zengin portre sanatı geleneğini modern teknolojiyle birleştirerek yenilikçi bir sanat formu sunmaktadır. Geleneksel Avrupa portre sanatı, yüzyıllar boyunca bireyin kimliğini, sosyal statüsünü ve duygusal durumlarını yakalamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Klingemann'ın eseri, yapay zekâ ve makine öğrenimi kullanarak bu geleneği devam ettirir ve aynı zamanda yeniden yorumlar (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 45). Klingemann'ın çalışması, sürekli değişen yüzlerle izleyiciye farklı kimlikler ve ifadeler sunar. Bu, Avrupa'nın

tarih boyunca çeşitlilik ve bireysellik üzerine kurulu sanat anlayışına yeni bir perspektif getirir (Sak, 2020: 280). Yapay zekânın bu süreçte kullanılması, sanatçının insan yüzünün duygusal derinliklerini ve kimliklerini keşfetme çabasını teknolojiyle harmanlamasına olanak tanır. Bu durum, Avrupa sanatında teknolojinin rolünü ve potansiyelini gözler önüne serer (Sirkeci vd., 2012: 36). Ayrıca, “Memories of Passersby I“, Avrupa’nın sanata olan yaklaşımdaki evrimi de yansıtır. Geleneksel teknikler ve yöntemler, modern teknolojik araçlarla birleşerek sanatın sınırlarını genişletir. Bu eser, Avrupa’nın sanat tarihinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir, çünkü geçmişle geleceği, gelenekle yeniliği bir araya getirir (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 47).

4.2.2. Anna Ridle

Anna Ridler, Londra merkezli bir sanatçı ve araştırmacıdır. Çalışmalarında yapay zekâ, makine öğrenimi ve veri görselleştirme tekniklerini kullanarak dijital sanat eserleri yaratır. Ridler’in eserleri, teknolojinin toplumsal, kültürel ve etik boyutlarını keşfederken, genellikle veri setlerinin ve algoritmaların yaratıcı potansiyelini vurgular (Butler, 2002: 45).

Ridler, yapay zekâ ile sanat yaratma süreçlerinde veri toplama, işleme ve görselleştirme yöntemlerini kullanır. Eserlerinde sıklıkla büyük veri setlerinden yararlanarak, algoritmalar aracılığıyla yeni ve beklenmedik görsel ve anlamsal bağlantılar kurar (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 1). Bu süreçte, veri kaynaklarının nasıl seçildiği, manipüle edildiği ve sunulduğu konusundaki eleştirel yaklaşımlarıyla tanınır (Hua, 2022).

Görsel 8. Mosaic Virus, 2019, Anna Ridler (URL-7)

Anna Ridler’in “Mosaic Virus” adlı eseri, Avrupa kültürü açısından dikkate değer bir çalışmadır. İngiliz sanatçı, yapay zekâ, veri ve biyoloji arasındaki

ilişkileri araştırarak, Avrupa tarihindeki önemli bir dönemi modern bir bakış açısıyla yorumlar. 17. yüzyıl Hollanda'sında yaşanan "lale çılgınlığı" olarak bilinen dönemi konu alan eser, o dönemin ekonomik etkilerini ve doğa ile ekonomi arasındaki karmaşık ilişkileri yapay zekâ kullanarak inceler (Butler, 2002: 45).

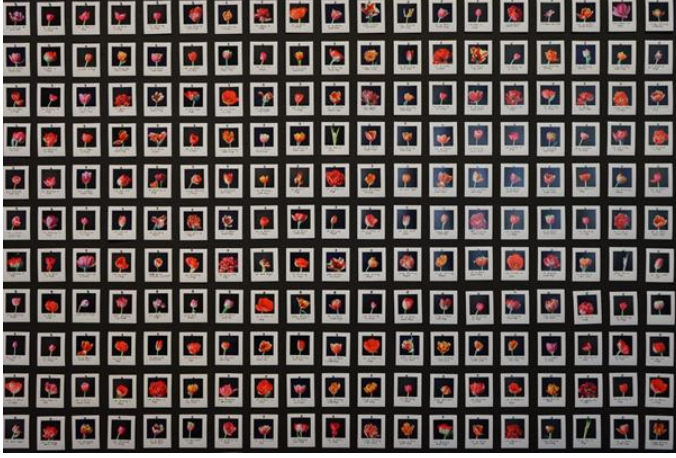
17. yüzyılda Hollanda, lale soğanlarının aşırı değer kazanmasıyla bir ekonomik balon yaşamıştır. Lale çılgınlığı, kısa sürede büyük zenginlikler kazandırmış, ancak balon patladığında birçok insan ciddi mali kayıplar yaşamıştır. Ridler, bu tarihi olayı lale çiçeklerinin görüntülerini yapay zekâ ile işleyerek yeniden ele alır. Bu süreçte, veri ve biyolojiyi bir araya getirerek sanatsal bir yorum sunar (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 1). Yapay zekânın kullanımı, tarihi bir olayı ve onun ekonomik etkilerini modern bir teknolojiyle keşfetmeyi mümkün kılarak, izleyicilere tarih ve teknoloji arasında bir bağ kurma fırsatı verir (Hua, 2022).

Ridler'in çalışması, Avrupa'nın ekonomik tarihi ve kültürel mirasını yenilikçi bir yaklaşımla sunar. Lale çılgınlığı dönemi, Avrupa'nın ekonomi tarihinde önemli bir yer tutar ve bu tür eserler, geçmişteki olayların günümüz teknolojisiyle nasıl yeniden değerlendirilebileceğini gösterir. "Mosaic Virus", sadece bir sanat eseri olmanın ötesinde, Avrupa tarihindeki önemli bir dönemi hatırlatır ve doğa ile ekonomi arasındaki dinamikleri sorgular (Althusser ve Balibar, 1997: 87).

Bu tür eserler, teknolojinin sanatsal ifade biçimlerini nasıl genişletebileceğini ve kültürel mirası yeni yollarla nasıl keşfedebileceğimizi göstermektedir. Ridler'in "Mosaic Virus" eseri, Avrupa kültürünün çeşitli yönlerini modern bir perspektifle ele alarak izleyicilere yeni deneyimler sunar. Yapay zekâ ve veri kullanımı, sanatın sınırlarını genişletir ve izleyicilere tarih, ekonomi ve doğa arasındaki ilişkileri yeni bir bakış açısıyla keşfetme imkanı sağlar (Butler, 2002: 50).

Ridler'in çalışması, yapay zekâ teknolojisinin kültürel mirasın modern yorumunda oynadığı kritik rolü vurgular. "Myriad (Tulips)" sanatçının yüzlerce lale görüntüsünü elle boyayıp etiketleyerek oluşturduğu benzersiz bir veri seti kullanır (Butler, 2002: 55). Bu veri seti, yapay zekânın tarihsel ve kültürel verileri işleyerek yeni ve yenilikçi görsel temsiller oluşturmaya olanak tanımıştır. Yapay zekâ, burada yalnızca bir araç değil, aynı zamanda kültürel ve sanatsal üretimin aktif bir bileşenidir (Horrocks ve Kolinsky, 1996: 1). Bu bağlamda, Ridler'in çalışması, yapay zekâ ve dijital teknolojinin, kül-

türel mirasın korunması ve yeniden yorumlanmasında oynayabileceği dönüştürücü rolü vurgular (Hua, 2022).

Görsel 9. Myriad (Tulips), 2018, Anna Ridler (URL-8).

5. 21. Yüzyılda Yapay Zekâ Destekli Resimlerin Avrupa ve Türk Kültürlerinin Geleceğine Dair Potansiyel Etkileri

Yapay zekâ, sanatsal üretim süreçlerini dönüştürerek, kültürel motiflerin dijital platformlarda yeniden canlandırılmasını ve küresel sanat sahnesinde daha geniş kitlelere ulaşmasını mümkün kılmaktadır. Hem Avrupa hem de Türk kültürleri, yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu yeniliklerle zenginleşmektedir (Huang ve Sturm, 2021: 15). Bu zenginleşme, kültürel motiflerin dijital ortamda yeniden yaratılması ve bu motiflerin çağdaş sanat projelerinde yenilikçi yollarla kullanılması ile gerçekleşmektedir. Ayrıca, bu teknolojiler, kültürel mirasın korunmasına, tanıtılmasına ve yeniden yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır. Yeniden yorumlama süreci, geleneksel motiflerin modern sanat anlayışlarıyla birleştirilmesi ve yeni estetik formların ortaya çıkarılması ile sağlanmaktadır (Ihde, 1990: 34).

Geleneksel Türk sanat formları, özellikle minyatür, ebru ve tezhip gibi sanat dalları, yapay zekâ algoritmaları aracılığıyla dijital platformlarda yeniden oluşturulmaktadır. Yapay zekâ, bu sanat formlarının estetik değerlerini analiz ederek, bu değerleri dijital ortamda yeniden yaratmaktadır. Bu süreç, örüntü tanıma ve stil transferi gibi yapay zekâ tekniklerinin kullanılmasıyla gerçekleşmektedir (Jiang vd., 2023: 363). Böylece, geleneksel sanat eserleri dijital olarak yeniden oluşturulmakta ve bu dijital eserler modern sanat projelerinde kullanılmaktadır. Bu süreç, Türk sanatının global çapta

tanınırlığını artırmakta ve kültürel mirasın modern teknoloji ile buluşmasına olanak tanımaktadır (Mazzone ve Elgammal, 2019).

Avrupa kültürü de benzer bir şekilde yapay zekâ destekli sanat projelerinden faydalanmaktadır. Örneğin, Rembrandt'ın eserlerini yeniden yaratma projeleri veya Van Gogh'un stilinde yeni eserler üretme çalışmaları, yapay zekâ ile gerçekleştirilen projelere örnek olarak verilebilir (McNamara, 2023: 35). Yapay zekâ, Avrupa'nın zengin sanat tarihini dijitalleştirerek, sanat eserlerinin daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine ve korunmasına olanak tanımaktadır. Bu süreç, görüntü işleme ve makine öğrenimi teknikleri kullanılarak eserlerin dijital kopyalarının oluşturulması ve bu kopyaların detaylı analiz edilmesi ile gerçekleşmektedir (Huang ve Sturm, 2021: 18). Dijitalleştirme süreci, tarihi eserlerin detaylı incelenmesini ve bu eserlerin yeni nesillere aktarılmasını kolaylaştırmaktadır. Yapay zekâ, eserlerin yüksek çözünürlüklü dijital kopyalarını oluşturarak, bu kopyaların eğitim ve araştırma amaçlı kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, yapay zekâ teknolojileri, Avrupa sanatının evrimini ve toplum üzerindeki etkilerini yeniden şekillendirmekte, sanatçılara yeni ifade araçları sunarak sanatsal yaratıcılığın sınırlarını zorlamaktadır (Ihde, 1990: 38). Bu zorlamalar, sanatçıların yapay zekâ ile etkileşime girerek yeni yaratıcı süreçler keşfetmeleri ve geleneksel sanat sınırlarının ötesine geçmeleri ile ortaya çıkmaktadır (McNamara, 2023: 38).

Yapay zekâ, kültürel diyalog ve anlayışı artırmada da önemli bir rol oynamaktadır. Yapay zekâ destekli sanat projeleri, farklı kültürler arasında köprüler kurarak, kültürel önyargıların üstesinden gelinmesine ve kültürlerarası empati geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu projeler, yapay zekâ teknolojileri kullanılarak farklı kültürlerin sanatsal ifadelerinin bir araya getirilmesi ve ortak projeler oluşturulması ile gerçekleştirilir. Bu süreç, kültürler arası iletişimi ve anlayışı artırarak, farklı kültürel perspektiflerin daha iyi anlaşılmasını sağlar (Jiang vd., 2023: 370). Yapay zekâ destekli sanat eserleri, izleyicilere farklı kültürlerin estetik ve sembolik değerlerini deneyimleme fırsatı sunar ve bu da kültürel diyalogun güçlenmesine katkıda bulunur (McNamara, 2023: 40).

Dolayısıyla, yapay zekâ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürleri üzerindeki potansiyel etkileri, kültürel mirasın korunmasından sanatsal yaratıcılığın artırılmasına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Yapay zekâ, sanatın evrimini hızlandırarak, geleneksel ve modern unsurları bir araya getirerek yeni bir sanatsal dil oluşturmakta ve bu dil, hem Avrupa hem de Türk kültürlerinin gelecekteki sanatsal ifadelerini şekillendirmektedir (Maz-

zone ve Elgammal, 2019). Bu süreç, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamanın yanı sıra, global sanat sahnesinde kültürel zenginliklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını da mümkün kılmaktadır. Kültürel mirasın dijitalleştirilmesi ve yapay zekâ ile analiz edilmesi, geçmişin daha derinlemesine anlaşılmasını ve bu bilginin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar (Huang ve Sturm, 2021: 20).

Sonuç

Bu çalışmada, 21. yüzyılda yapay zekâ destekli resimlerin dört sanatçı (Refik Anadol, Murat Palta, Mario Klingemann, Anna Ridler) ve sekiz eser üzerinden Avrupa ve Türk kültürlerinde temsillerini ve bu temsillerin kültürel ve sanatsal ifadelerine yansımalarını incelemiştir. Bulgular, yapay zekâ destekli resim üretiminin, sanatın tanımını genişlettiği ve sanatsal ifadenin yeni biçimlerini mümkün kıldığına işaret etmektedir. Özellikle Generative Adversarial Networks (GAN) gibi yapay zekâ algoritmalarının kullanımı, sanatçıların geleneksel yöntemlerle ulaşılması zor olan yenilikçi ve çeşitli estetik olanaklar sunmasına olanak tanımıştır. Bu teknolojiler, yapay zekâ destekli algoritmalar ve geniş veri setlerinin estetik kararlar almasına olanak tanımış, böylece insan ve yapay zekâ arasındaki iş birliği sanatın yaratıcı sürecini yeniden şekillendirmiştir. Örneğin, GAN'lar sanat eserlerini analiz ederek, yeni ve yaratıcı eserler oluşturabilir ve sanatçıların yaratıcı süreçlerini hızlandırabilir.

Bir diğer açıdan yapay zekâ teknolojilerinin, kültürel miras ve kimlik üzerindeki önemli etkileri gözlemlenmiştir. Yapay zekâ, kültürel eserlerin dijitalleştirilmesi ve yapay zekâ tabanlı analizlerle korunmasına ve erişilebilirliğinin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Bu teknolojiler, kültürel eserlerin yüksek çözünürlüklü dijital kopyalarını oluşturarak, bu kopyaların bozulmasını engellemekte ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Dijital ortamlarda saklanan bu eserler, gelecekteki nesiller için önemli bir kültürel miras olarak korunabilir. Bu süreç, eserlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayarak kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkıda bulunur.

Yapay zekâ destekli sanatın, sanatın çağın teknolojik getirileri ile şekillenmesine ve çeşitli ve kapsayıcı yorumlarla paylaşılmasına olanak tanıdığı vurgulanmıştır. Yapay zekâ, marjinalize edilmiş grupların seslerini duyurmak için yeni platformlar ve araçlar sunarak, sanatsal ifade ve kültürel içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum, sanatın sosyal ve kültürel işlevleri üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Örneğin, yapay zekâ destekli sanat eserleri, toplumun teknolojiyle olan etkileşimini ve tek-

nolojinin toplumsal yapılar üzerindeki etkisini yansıtarak, sanatın düşünsel ve eleştirel işlevlerini güçlendirmektedir. Yapay zekâ, kültürel eserlerin dijitalleştirilmesi ve bu eserler üzerinde yapay zekâ tabanlı analizlerin gerçekleştirilmesiyle, kültürel mirasın korunmasına ve erişilebilirliğinin artırılmasına katkıda bulunabilir. Ancak, bu teknolojik müdahaleler, kültürel mülkiyet, otantiklik ve temsil gibi kritik konuları da beraberinde getirmektedir. Kültürel eserlerin dijital kopyalarının oluşturulması ve bu kopyaların analiz edilmesi, bu eserlerin doğru ve etik bir şekilde temsil edilmesi gerektiği sorunsalını gündeme getirmektedir.

Yapay zekâ destekli sanatın yükselişi, sanatın özgünlüğü, yaratıcılığı ve insan dokunuşunun değeri üzerine yeniden düşünülmesine yol açmıştır. İnsan ve yapay zekâ arasındaki iş birliği, sanatın yaratılmasında yeni formlar ortaya çıkarmıştır. Bu yeni formlar, makine tarafından üretilen eserlerin ne kadar “insani” ve “özgün” olduğu tartışmalarını gündeme getirmiştir. Yapay zekâ destekli sanatın yaygınlaşması, toplumsal ve etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Sanatın ve yaratıcılığın doğası, yapay zekânın sanat üretimindeki rolü ve telif hakları gibi konular, bu teknolojinin sanat dünyasındaki yaygınlaşmasıyla daha da önem kazanmaktadır. Bu tartışmalar, kültürel değerlerin ve sanatsal özgünlüğün gelecekte nasıl tanımlanacağını şekillendirecektir.

Dolayısıyla çalışma, yapay zekâ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürlerinde nasıl bir iz bıraktığını ve bu teknolojinin sanat ve kültür alanlarında nasıl dönüştürücü bir etki yarattığını ortaya koyarak, yapay zekâ teknolojilerinin sanatsal yaratıcılığı teşvik ettiği, kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunduğu ve sanatın çağın getirdiği teknolojik yenilikler ile ve kapsayıcı hale gelmesini sağladığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, yapay zekâ destekli sanatın gelecekte daha geniş bir etki alanına sahip olacağını ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğini artıracığını göstermektedir. Araştırma bulgularına dayanarak, YZ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürlerindeki temsillerinin, bu teknolojinin kültürel ifade biçimlerini dönüştürme gücüne işaret ettiği sonucuna varılmıştır. Bu dönüşüm, toplumsal değerlerin, kültürel kimliklerin ve estetik anlayışların evrimine katkıda bulunmaktadır. Yapay zekâ destekli sanatın demokratikleşme sürecine olanak tanınması, çeşitli ve kapsayıcı yorumların paylaşılmasını teşvik ederek sanatın sosyal işlevini güçlendirmektedir.

Bu araştırmanın sınırlılıklarını da dikkate alarak gelecekteki çalışmalar için önerilerde bulunmak gerekirse, YZ'nin sanat üretimi üzerindeki etkilerini daha derinlemesine inceleyen ve çeşitli kültürel bağlamlarda YZ destekli

sanat eserlerinin resepsiyonunu araştıran çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca, YZ teknolojilerinin sanat ve kültür alanında etik ve felsefi tartışmaları nasıl şekillendirdiğini inceleyen multidisipliner araştırmalar da büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, YZ destekli resimlerin Avrupa ve Türk kültürlerindeki temsilleri, kültürel ifade biçimlerinin nasıl dönüştüğünü ve bu dönüşümün toplumsal değerler, kültürel kimlik ve estetik anlayışlar üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir. Yapay zekâ, sanat ve kültür alanlarında devrim yaratma potansiyeline sahiptir ve bu alandaki ilerlemeler, multidisipliner bir yaklaşım ve kapsamlı bir diyalog gerektirmektedir.

Kaynakça

- Akçalı, Emel (ed.) (2016). *Neoliberal Governmentality and the Future of the State in the Middle East and North Africa*. New York: Palgrave Mac.
- Althusser, Louis & Balibar, Etienne (1997). *Reading Capital*. London and New York: Verso.
- Anadol, Refik (2015). "Visions of America: Ameriques". *ACM Siggraph 2015 Computer Animation Festival*. New York: Association for Computing Machinery, 155-155.
- Anadol, Refik (2022). "Space in the Mind of a Machine: Immersive Narratives". *Architectural Design*, 92(3): 28-37.
- Bulut, Şükran (2023). "Metaverse ya da Sanal Gerçeklik Kavramı ve Sanatçı: Refik Anadol'un Çalışmaları". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(1): 69-76.
- Butler, Christopher (2002). *Postmodernism: A Very Short Introduction*. London: Oxford Paperbacks.
- Çelenk, Ayşegül ve Açııcı, Funda K. (2022). "Tasarımda Yeni Yaklaşımlar: Refik Anadol ve Makine Hatıraları". *Akademik Sanat*, 17: 73-86.
- Horrocks, David & Kolinsky, Eva (eds.). (1996). *Turkish Culture in German Society Today 1*. New York: Berghahn Books.
- Horzum, Mehmet Barış vd. (2017). "Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması". *Sakarya Uni. Journal of Education*, 7(2): 398-408.
- Hua, Sue (2022). "Disruption, Digitalization and Connectivity: Asia's Art Market in Transformation". *Arts*, 11(3): 57.

- Huang, Rujing & Sturm, Bob (2021). "Reframing 'Aura': Authenticity in the Application of AI to Irish Traditional Music". *2nd Conference on AI Music Creativity 2021*. AIMC, 1-18.
- Ihde, Don (1990). *Technology and the Lifeworld: From Garden to Earth*. Bloomington: Indiana University Press.
- Jiang, Hary H. et al. (2023). "AI Art and its Impact on Artists". *Proceedings of the 2023 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*. ACM, 363-374.
- Karakaş, Sirel et al. (1999). "Stroop Test TBAG Form: Standardisation for Turkish Culture, Reliability and Validity". *Journal of Clinical Psychiatry*, 2(2): 75-88.
- Kızılaşafak, Elanur (2014). "Minyatürden İllüstrasyona Tarihsel ve Güncel Bir Bakış". *Fine Arts*, 9(4): 162-174.
- Mazzone, Marian & Elgammal, Ahmed (2019). "Art, Creativity, and the Potential of Artificial Intelligence". *Arts*, 8(1): 26.
- McNamara, Tace (2023). "Artificial Intelligence and the Emergence of Co-Creativism in Contemporary Art". *INSAM Journal of Contemporary Music, Art and Technology*, 11: 12-38.
- Oney Yazıcı, Ela et al. (2007). "Organizational Culture: The Case of Turkish Construction Industry". *Engineering, Construction and Architectural Management*, 14(6): 519-531.
- Poyrazlı, Şenel (2003). "Validity of Rogerian Therapy in Turkish Culture: A Cross-cultural Perspective". *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 42(1): 107-115.
- Sak, Uğur (2020). "Giftedness and the Turkish Culture". *Conceptions of Giftedness*. Eds. Robert J. Sternberg & Janet E. Davidson. New York & London: Routledge, 279-305.
- Sirkeci, İbrahim et al. (2012). Turkish Culture of Migration: Flows Between Turkey and Germany, Socio-Economic Development and Conflict. *Migration Letters*, 9(1): 33-46.
- Spratt, Emily L. (2018). "Creation, Curation, and Classification: Mario Klingemann and Emily L. Spratt in Conversation". *XRDS: Crossroads, The ACM Magazine for Students*, 24(3): 34-43.
- Tezci, Erdoğan (2011). "Turkish Primary School Teachers' Perceptions of School Culture Regarding ICT Integration". *Educational Technology Research and Development*, 59: 429-443.

Tuna, Sinem (2021). “Kültürlerin Kesişim Noktasında Minyatür Sanatının Sinemasal Bağlamda Yorumlanması: Murat Palta Minyatürleri”. *ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(1): 139-168.

URL-1: <https://anamed.ku.edu.tr/yapay-zeka-ve-sanat-edmond-belamy-nin-portresi/> (Erişim: 20.03.2024).

URL-2: <https://refikanadol.com/works/machine-hallucination-nyc/> (Erişim: 20.03.2024).

URL-3: <https://refikanadol.com/works/melting-memories/> (Erişim: 11.04.2024).

URL-4: <https://www.artxist.com/Sanatci-Cv/Murat-Palta/17> (Erişim: 11.04.2024).

URL-5: <https://underdestruction.com/2020/08/29/neural-decay/> (Erişim: 17.05.2024).

URL-6: <https://medium.com/dipchain/mario-klingemann-memories-of-passersby-i-c73f72675743> (Erişim: 20.05.2024).

URL-7: <https://annaridler.com/mosaic-virus> (Erişim: 04.06.2024).

URL-8: https://dam.org/museum/artists_ui/artists/ridler-anna/myriad/ (Erişim: 21.06.2024).

URL-9: https://neuripscreativityworkshop.github.io/2022/papers/ml4cd2022_paper13.pdf (Erişim: 21.06.2024).

Yi, Mengze (2023). “Research on Artificial Intelligence Art Image Synthesis Algorithm Based on Generation Model”. *2023 2nd International Conference on 3D Immersion, Interaction and Multi-Sensory Experiences (ICDIIME)*. IEEE, 102-106.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*